

М.А. Мартинюк,*к. е. н., доцент,
Державний агроекологічний університет,***Т.М. Ратошнюк,***к. е. н., с. н. с.,
Інститут сільського господарства Полісся УААН*

РОЛЬ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ У ВИРОБНИЦТВІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

За роки ринкових трансформацій в сільському господарстві України суттєво змінилися форми власності та господарювання. Проте наслідки проведення аграрної реформи не відповідають очікуваним результатам. Зменшилися обсяги виробництва сільськогосподарської продукції та її переробки, а відповідно й споживання продуктів харчування, особливо продукції тваринництва.

Тваринництво – одна із стратегічних галузей національного господарства, розвиток якої значною мірою визначає продовольчу безпеку держави та якість харчування населення [1].

Протягом багатьох років господарства населення забезпечували власні потреби продовольчими продуктами, надлишки яких реалізувались. Земля в таких господарствах знаходилась у постійному користуванні громадян, одержаною продукцією вони розпоряджались самостійно, в результаті чого досягнуто високоефективне використання землі [2].

Проблемам підвищення ефективності функціонування галузі тваринництва присвячено багато наукових праць вчених-аграрників. Серед них наукові роз-

робки В.Я. Амбросова, В.І. Бойка, М.Я. Дем'яненка, М.В. Зубця, В.С. Козира, М.П. Коржинського, В.М. Микитюка, В.Я. Месель-Веселяка, В.Я. Олійника, П.Т. Саблука, О.М. Шпичака та інших дослідників. Проте проблема поліського регіону залишається маловивченою, що й визначило мету статті.

Реформування аграрного сектору зумовило підвищення ролі господарств населення у виробництві сільськогосподарської продукції. На фоні загального зменшення поголів'я худоби в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області різних організаційно-правових форм господарства населення мають краще становище (табл. 1).

Протягом 1991–2000 рр. різко зменшилося поголів'я тварин і птиці всіх видів, знизилася їхня продуктивність та обсяги виробництва продукції. За період 2000–2006 рр. ситуація значною мірою стабілізувалась, але якщо порівнювати наявність поголів'я великої рогатої худоби з 1995 р., то у 2006 р. в сільськогосподарських підприємствах воно зменшилося на 22 %, а в господарствах населення – на 11 %. Проте у 2006 р. в особистих селянських господар-

Таблиця 1

Динаміка поголів'я худоби в Житомирській області (на кінець року, тис. голів)

Показник	Рік								2006 р. у % до 1995 р.
	1985	1995	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
<i>Сільськогосподарські підприємства</i>									
Велика рогата худоба	1003,4	679,7	296,2	268,1	201,3	176,2	163,4	147,8	22
у тому числі корови	251,9	223,2	117,0	103,2	81,5	73,4	64,7	56,2	26
Свині	306,3	231,1	90,5	96,7	56,3	43,4	55,5	65,9	29
Вівці та кози	222,5	27,4	3,5	3,6	3,3	3,5	3,6	3,4	13
Птиця		590,9	694,3	903,5	876,2	799,5	824,8	688,7	117
<i>Господарства населення</i>									
Велика рогата худоба	244,1	201,3	214,9	217,5	194,6	181,5	178,5	178,0	89
у тому числі корови	178,4	175,0	170,0	170,1	159,6	153,3	145,7	136,6	78
Свині	191,2	272,3	231,2	248,6	209,3	170,2	171,0	173,4	64
Вівці та кози	6,5	23,4	24,0	24,1	23,20	22,6	21,5	20,8	89
Птиця		3922,9	3920,2	3955,1	3562,0	4133,5	4229,1	4732,3	121

Виробництво продукції тваринництва за категоріями господарств

Показник	Рік								2006 р. у % до 1995 р.
	1985	1995	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
<i>Сільськогосподарські підприємства</i>									
М'ясо всіх видів (у забійній вазі), тис. т	88,9	45,1	17,0	18,1	18,0	13,3	11,4	12,2	27
Молоко, тис. т	612,3	389,7	195,1	180,5	131,9	133,0	138,9	127,7	33
Яйця, млн шт.	109,1	56,0	75,6	127,1	150,3	141,0	147,6	134,3	240
Вовна, т	541,0	81,0	5,0	5,0	6,0	7,0	7,5	7,0	9
<i>Господарства населення</i>									
М'ясо всіх видів (у забійній вазі), тис. т	64,3	42,2	33,7	35,4	37,2	37,0	33,8	36,5	87
Молоко, тис. т	444,8	472,1	470,3	513,3	560,1	577,3	593,0	600,7	127
Яйця, млн шт.	291,3	214,5	241,5	251,7	250,9	268,2	293,3	367,8	172
Вовна, т	14,0	27,0	15,0	16,0	17,0	17,0	17,0	17,0	63

ствах корів, свиней, овець і кіз утримувалося відповідно у 2,4, 2,6 та 6,1 раза більше, ніж у сільськогосподарських підприємствах. Обсяги виробництва продукції тваринництва в господарствах населення значно перевищують її виробництво в сільськогосподарських підприємствах інших форм господарювання, насамперед за рахунок вищої продуктивності тварин. Так, у 2006 р. середньорічний удій молока від однієї корови в сільськогосподарських підприємствах становив 2272 кг, а в господарствах населення — 4397 кг, середня вага однієї голови худоби, проданої підприємствам і організаціям м'ясної промисловості, в сільськогосподарських підприємствах була 82,5 кг, а в господарствах населення — 205,1 кг. Відповідно в господарствах населення було вироблено м'яса всіх видів у 3,0, молока — у 4,7, вовни — у 2,4, яєць — у 2,7 раза більше порівняно з підприємствами суспільного сектору (табл. 2).

У 2005 р. господарствами населення одержано 2434,4 млн грн валової продукції в порівнянних цінах 2000 р., що в 3,3 раза більше, ніж сільськогосподарськими підприємствами (736,5 млн грн). Обсяги виробництва продукції тваринництва в господарствах населення були в 3,6 раза більшими порівняно із сільськогосподарськими підприємствами, відповідно — 1203,9 і 339,0 млн грн.

У 2006 р. господарствами населення одержано валової продукції на суму 2407,2 млн грн, що на 27,2 млн грн менше проти 2005 року, а продукції тваринництва вироблено у 3,8 раза більше (1246,5 млн грн), ніж сільськогосподарськими підприємствами (325 млн грн). До того ж з 2000 по 2006 рік галузь тваринництва в суспільному секторі була збитковою і лише в 2005 р. рівень рентабельності становив 2,3 %. Прибутковим було виробництво молока, молочних продуктів і яєць, а м'яса всіх видів і вовни залишилося збитковими.

Через скорочення поголів'я та зниження продуктивності тварин швидкими темпами зменшувалося виробництво тваринницької продукції. Хоча госпо-

дарства населення нарощували виробництво, проте воно не компенсувало недоодержання продукції у сільськогосподарських підприємствах.

Таким чином, господарства населення нині є стабілізуючою формою господарювання, яка стримує спад виробництва сільськогосподарської продукції у всіх категоріях господарств, забезпечує ринок продовольством і за умов безробіття стримує різкий спад рівня життя селян, забезпечуючи додатковий заробіток до мізерної пенсії і оплати праці в суспільному виробництві [2]. Саме завдяки особистим селянським господарствам призупинено зменшення поголів'я в усіх категоріях господарств і найважливішим пріоритетом стала інтенсифікація ведення тваринницьких галузей з метою підвищення ефективності виробництва м'яса, молока та інших видів продукції. Отже, й надалі слід реалізувати заходи щодо створення умов розвитку особистих господарств населення. Для цього необхідно:

організувати постачання сортового насіння, садивного матеріалу, молодняку худоби і птиці, мінеральних добрив, засобів захисту рослин;

забезпечити ветеринарне обслуговування, підвищення рівня племінної справи, організацію штучного осіменіння тварин;

організувати технологічне й технічне забезпечення виконання необхідних сільськогосподарських робіт, транспортне та сервісне обслуговування сільськогосподарських товаровиробників.

Висновок. Для забезпечення населення України продуктами харчування з урахуванням визначених мінімальної й повної потреб слід підвищити рівень інтенсифікації, концентрації та спеціалізації виробництва, впровадити прогресивні технології, що сприятиме зростанню продуктивності тварин, підвищенню продуктивності праці й зниженню собівартості продукції. Великі господарства, що формуються на базі колишніх сільськогосподарських підприємств, приватної власності селян на землю у поєднанні з колективними формами організації праці мають більші

можливості у підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва. Однак не завжди проводиться чітка, розрахована на перспективу підтримка держави щодо створення належних умов розвитку сільського господарства. Не вирішуються проблеми довгострокового кредитування товаровиробників, а нинішню цінову політику на аграрному ринку слід вважати несприятливою для товаровиробників, особливо у тваринництві.

Список літератури

1. Мазур Н.А. Регіональний ринок продовольчої продукції та шляхи його поліпшення // *АгроІнКом*. — 2006. — № 3—4. — С. 12—14.
2. Месель-Веселяк В.Я. Напрями розвитку галузей тваринництва та їх державна підтримка // *Економіка АПК*. — 2004. — № 9. — С. 3—8.
3. Сільське господарство Житомирської області: Стат. зб. 1999—2006 рр.
4. Основні показники роботи сільськогосподарських підприємств у Житомирській області за 2006 рік: Статистичний бюлетень. — Житомир, 2007.

НАУКА І ВИРОБНИЦТВО

УДК 332.133.6

Г.В. Карпенко,

аспірант,

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ЕТАПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ УТВОРЕННЯ КЛАСТЕРІВ ПІДПРИЄМСТВ

Упродовж останніх років процеси утворення кластерів і реалізації кластерних ініціатив у найрізноманітніших сферах економічної діяльності набувають дедалі більшої популярності. Подібні процеси характерні не лише для розвинених країн, а й для тих, що розвиваються. В Україні піонером у створенні кластерів стала Хмельницька область: з 1998 року там було започатковано близько п'яти кластерів різного спрямування: будівельний, швейний, харчовий, туристичний, кластер сільського туризму [1]. Крім того, кластерні ініціативи спостерігалися в багатьох інших регіонах України (Севастополь, Рівненщина, Волинь, Одеса, Харківщина та ін.). Тому з огляду на світовий досвід можна прогнозувати, що ця тенденція посилюватиметься.

Однак утворення кластерів не відбувається за якимось одним, чітко визначеним сценарієм. Послідовність цього процесу, його динаміка та ефективність є результатом дії багатьох чинників. Кожний кластер має свою унікальну історію створення. Проте для формування адекватної економічної політики щодо кластерів, які утворюються, та забезпечення успішної реалізації проектів по створенню кластерів, необхідно уявляти основні можливі сценарії процесу утворення кластерів і принципи реалізації окремих його етапів. Особливий інтерес становить визначення найперспективнішого напрямку спеціалі-

зації кластера як одного з етапів реалізації кластерної ініціативи.

Зазначимо, що нами [2] було проаналізовано перспективи створення кластерів в агропромисловій сфері України та визначено коло питань, які можуть бути розв'язані за допомогою реалізації кластерної концепції.

Метою статті є методологічне підкріплення цього матеріалу і сприяння кращому розумінню сутності кластероутворення, а також залучення аграрних та агропромислових підприємств України до світової практики формування кластерів.

На базі вивчення низки історій створення кластерів у найрізноманітніших галузях економіки, що наведені в літературних та інших джерелах, у статті детально розглянуто процес формування кластерів, а саме: виділення основних його етапів та їх дослідження, аналіз чинників, що впливають на динаміку цього процесу, виділення та аналіз двох основних варіантів створення кластера: штучного і природного.

Під кластерами в даному дослідженні пропонується розуміти галузево-територіальні мережеві структури, в яких підвищення ефективності виробництва досягається шляхом максимального використання конкурентних переваг місцевості, інтенсифікації зв'язків підприємств із науково-дослідними